

ՀՈՌՎԱԾ ՊԱՊԵՐՈՒՆ. ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ (*).

Հոռվմէական կամ պապական ըսուած ժողովուրդները մտքերնին դրեր են թէ այնչափ իրաւացի բան է Հոռվմայ պապերուն աշխարհական իշխանութիւնն որ եթէ մէկը համարձակի ըսելու թէ պապը գուրկ է աշխարհական իշխանութեան, կամ թէ աշխարհական իշխանութիւնը կարելի է ձեռքէն առնուլ, իբրեւ մոլորեալ եւ հերետիկոս կղատապարտուի անոնցմէ. ինչպէս ահա նաեւ այս տարի Պիոս Թ պապը ճշմարիտ հանեց անոնց դէմ որ իրեն աշխարհական իշխանութիւնը վերցընել կամ պակսեցընել կուզեն: Արդ կրհարցընեմք պապականաց թէ ո՞ր գրուած է որ պապերը պէտք է աշխարհական իշխանութիւն ունենան: Եթէ պապը Պետրոս առաքելոյն յաջորդն է, միթէ Պետրոս ունէր աշխարհական իշխանութիւն. եւ ինքն իսկ Քրիստոս Տէրն մեր նրբ բանեցուց աշխարհական իշխանութիւն մը՝ որ կարելի լինի ըսել թէ առաքեալք իրեն հետեւեցան ու յաջորդեցին: Ընդհակառակն կտեսնեմք սուրբ Աւետարանին մէջ որ Հրեայք Քրիստոսի հրաշքներն ու քարոզութիւնները տեսնելով՝ ուզեցին օր մը յանկարծ վրայ հասնիլ ու թագաւոր ընել զինքը. իսկ նա ձգեց փախաւ՝ լեռը քաշուեցաւ. — „Յիսուս իբրեւ զիտաց եթէ գալոց են յափշտակել զնա զի արասցեն զնա թագաւոր, խոյս ետ իլեառն“ (Յովհ. 2, 15):

Դարձեալ, օր մը ժողովրդեան մէջէն մէկը ըսաւ Քրիստոսի թէ Վարդապետ, եղբօրս խօսք հասկըցուր որ ժառանգութեամբ ինձի ընկած բաժինը տայ ինձի: Յիսուս պատասխան արեւաւ անոր թէ ո՞վ դրաւ զիս ձեր վրայ դատաւոր կամ ժառանգութիւն բաժնող. — „Ո՞ր կացոյց զիս դատաւոր կամ բաժանարար իվերայ ձեր“ (Ղուկ. ԺԲ, 13—14):

Ուրիշ անգամ ալ ըսած է Քրիստոս թէ եւ աշխարհիս մէջ դատաստան կտրելու չեմ եկած, այլ աշխարհս փրկելու եկեր եմ. — „Ոչ առաքեաց Աստուած զմրդի իւր յաշխարհ զի դատեսցի զաշխարհ, այլ զի փրկեսցի աշխարհնովաւ“ (Յովհ. Գ, 17):

Պիղատոսի առջեւն որ ելաւ՝ ըսաւ Տէրն մեր. եթէ իմ թագաւորութիւնս այս աշխարհիս վրայ լինէր, իհարկէ եւ ալ մարդիկ կունե-

նայի ինձի համար պատերազմ ընող. բայց իմ թագաւորութիւնս այս աշխարհէս չէ. — „Իմ թագաւորութիւն չէ յայսմ աշխարհէ. եթէ յաշխարհէ աստի էր թագաւորութիւնն իմ, սպասաւորքն իմ մարտնչէին արդեօք վասն իմ. այլ թագաւորութիւն իմ չէ աստի“ (Յովհան. ԺԷ, 36—37):

Գոնէ առաքեալներուն տունն Քրիստոս թագաւորական կամ դատաւորական իշխանութիւն: — Ոչ երբէք: Ընդհակառակն, այս ըսաւ անոնց թէ ահա ես զձեզ գալլերու մէջ ոչխար դրկելու պէս կղրրկեմ. երբոր զձեզ այս քաղաքէս հալածեն, ուրիշ քաղաք փախէք. թէ որ չընդունին զձեզ, կամ խօսքերնիդ մտիկ չընեն, այն տեղն կամ քաղաքէն ալ ելէք ու ոտքերնուդ փոշին ալ հոն թափեցէք. — „Ահաւասիկ առաքեմ զձեզ իբրեւ զոչխարս իմէջ գալլոց: Յորժամ հալածիցեն զձեզ իքաղաքէ յայսմանէ՝ փախիջիք իմիւս: Եթէ որ ոչ ընկալցի զձեզ եւ ոչ լուիցէ ձեզ, յորժամ ելանիցէք իտանէ կամ իքաղաքէ անտի՝ թօթափեսջիք ըզփոշի ոտից ձերոց“ (Մատթ. Ժ, 16, 23, 24):

Երբոր Քրիստոս Տէրն մեր Հրեաներուն ձեռքըն ընկաւ, եւ Պետրոս առաքեալ թուրը քաշեց՝ զարկաւ կտրեց քահանայապետին ծառային ականջը, ինչ ըսաւ իրեն Քրիստոս. Թուրդ տեղը դիր. թուր բանեցընողները թրով կիցնան. ինչ կարծես. միթէ չէ՞ կրնար հիմա խնդրել իմ երկնաւոր Հօրէս որ տասուերկու գունդէն աւելի հրեշտակ օգնական դրկէ ինձի. — „Դարձն գտուր քո անդրէն իպատեանդ. ամենեքեան որք սուր առնուցուն՝ սրով անկանիցին: Համարիցիս եթէ ոչ կարեմ ինդրել ի Հօրէ իմմէ, եւ առաքեսցէ այսր առ իս աւելի քան զերկոտասան գունդս հրեշտակաց“ (Մատթ. ԻԶ, 51—52):

Թէ որ Քրիստոս ամենեւին աշխարհական իշխանութիւն մը չբանեցուց եւ չուզեց բանեցընել, թէ որ Պետրոս առաքելոյն ամենեւին իշխանութիւն մը չտուաւ ուրիշներուն վրայ, պապը՝ որ ինքզինքը կանուանէ *իոխանոսի Քրիստոսի* եւ *յաջորդ Պետրոսի*՝ ինչ իրաւամբ կուզէ տիրապետել ընդհանուր եկեղեցւոյ վրայ իբրեւ բացարձակ տէր եւ իշխան հոգեւոր եւ մարմնաւոր: Մոռցեր է ուրեմն Քրիստոսի այս խօսքը թէ ոչ աշակերտը իւր վարդապետէն

(*) Տես էջ 75—80

վեր պիտի լինի, եւ ոչ ծառան իւր տիրոջմէն. աշակերտին բաւական է որ իւր վարդապետին չափ լինի. — „Ոչ է աշակերտ առաւել քան զվարդապետ, եւ ոչ ծառայ մեծ քան ըզտէր իւր. ՇԱՏ ԻՅԷ ԱՇԱԿԵՐՏԻՆ ԵԹԷ լինիցի իբրեւ զվարդապետ իւր, եւ ծառային իբրեւ ըզտէր իւր“ (Մատթ. Ժ, 24—25):

Եկեղեցական պատմութեան տեղեկութիւն ունեցողները աղէկ գիտեն թէ հին առեւին Քրիստոնէայք, ընդ որս եւ մեր ազգը, Հռովմայ աթոռոյն հիմնադիր կճանչնային ոչ թէ միայն Պետրոս առաքեալը, այլ Պետրոս եւ Պողոս առաքեալները միանգամայն. ուստի եւ մինչեւ ցայժմ մնացեր է մեր ազգին մէջ Հռովմ ըսելու տեղը Պողոս Պետրոս ըսելու սովորութիւնը: Ասոր պատճառն այն է որ Պողոս առաքեալն ալ Պետրոսի պէս զնաց Հռովմ՝ Քրիստոսի սուրբ Աւետարանը քարոզեց, եւ այն տեղը նահատակուեցաւ: Առաքելական կանոնաց մէջ յայտնի գրուած է թէ Հռովմայ առաջին եպիսկոպոսին ձեռնադրողը Պողոս առաքեալն է. իսկ Պետրոս երրորդ եպիսկոպոսը ձեռնադրեց, այսինքն զսուրբն Կղեմէս: Ըսել է թէ անհիմն եւ աներող խօսք է պապականաց ըսածն որ իբր թէ սուրբն Պետրոս է մի միայն հիմնադիր աթոռոյն Հռովմայ եւ առաջին պապ:

Եւ այս վարդապետութիւնը հնարողները իրենք պապերն եղան, որպէսզի Քրիստոսի ընդհանրական եկեղեցւոյն վրայ տիրապետեն. ուստի եւ նոր կառավարանին քանի մը խօսքերուն քաջքըջած մեկնութիւններ տալով՝ նայեցան որ հաստատեն թէ սուրբն Պետրոս *մի միայն* փոխանորդ է Քրիստոսի իվերայ երկրի. որով եւ քացարձակ իշխանութիւն ունի ուրիշ ամենայն առաքելոց վրայ եւ բովանդակ եկեղեցւոյն Քրիստոսի: Միանգամայն այնպէս ուզեցին հասկընալ որ իբր թէ սուրբն Պետրոս այժմու պապերուն նման պապ մը եղեր է. անով ջանացին հաւատացընել թէ պապերն ալ իբրեւ յաջորդք Պետրոսի՝ նորա ամենայն իշխանութիւններն ու արտօնութիւններն ունին:

Հապս ինչ բան է *Ժառանգութիւն սրբոյն Պետրոսի* ըսուածը՝ որ պապականները անգաղար կյիշեն՝ պապերուն աշխարհական իշխանութիւնը հաստատելու համար: — Միթէ սուրբն Պետրոս երկրի աէր էր, կամ թէ ժողանգու-

թիւն մը ընկեր էր իրեն. ոչ ապաքէն ինքը իւր բերնովն ըսաւ թէ „Արծար եւ ոսկի ոչ ունիմ. բայց զոր ունիմս՝ զայս ասց քեզ. յանուն ճիսուսի Քրիստոսի արի եւ զնա“ (Պործ. Գ, 6): Ձեր ալ կրնար բան մը ունենալ, վասնզի հաւատարիմ եւ ջերմաջերմ աշակերտ էր այն վարդապետին որ ըսաւ. Ձեր մէջէն ով որ ամէն բան չթողու՝ չկրնար ինձի աշակերտ լինել. — „Ամենայն ոք իձէնջ, որ ոչ հրաժարիցէ յամենայն ընչից իւրոց, ոչ կարէ իմ աշակերտ լինել“ (Ղուկ. ԺԳ, 33):

Եթէ Հրէաստանի մէջ երկիր մը, տուն մը, ստացուածք մը չունէր Պետրոս, միթէ Հռովմայ մէջ ունեցան. ոչ ապաքէն Հռովմայեցի չլինելուն համար եւ ոչ զլիսատուելու արժանի դատուեցաւ հոն երանելին, այլ զլիսիվար խաչուեցաւ իբրեւ ստրուկ եւ չարագործ: Եւ սակայն պապերը՝ միայն Պետրոսի յաջորդ եղածներովն է որ կհամարին թէ սեպհական տէր եւ թագաւոր են Հռովմ քաղաքին եւ քովի երկիրներուն. միայն ասով է որ միջին դարու ժամանակները իրենք զիրենք եւրոպայի շատ թագաւորներէն ալ վեր ճանչըրնել տուին: Դրիգոր է պապը եղաւ առաջինն որ ասկէց ութը հարիւր տարի առաջ այս տիրապետական այլանդակ պահանջմունքն ըրաւ. պարտք դրաւ ամենայն թագաւորաց վրայ որ աթոռը նստած ատենները այս խօսքերով երդում ընեն. „Իբրեւ հպատակք սրբոյն Պետրոսի՝ երդնումք պապին զհաւատարմութիւն եւ ըզհնազանդութիւն“:

Սրբոյն Պետրոսի մտքէն անգամ չէր անցած որ իւր անուևովը ատենով այսպիսի անիրաւ պահանջմունքներ ու գողոգութիւններ լինին, եւ իւր անուևովը ծանր ծանր տուրքեր առնուին ժողովուրդներէն. այն տուրքերը տալ չուզողը չարաչար պատժուի մարմնաւոր պատիժներով, եւ յետոյ հոգեւորապէս ալ դատապարտուի՝ իբրեւ սեղանակապուտ, նըզովեալ եւ որդի դժոխոց:

Պապերուն այս սկզբունքը այնպէս հաստատ տպաւորուած է իրենց մտքին ու սրտին մէջ որ եթէ իրենց երկրին մէկ փոքրիկ մասն ալ մնայ ձեռքերնին, թող թէ Հռովմ քաղաքը (ինչպէս որ Պապն եւ Դեսպանաժողով ըսուած տետրակին հեղինակը ուզել կցուցընէ կեղծաւորաբար), իրենք այն սկզբունքէն ետ պիտի չկենան. վասնզի մէկ մը որ սկզբունքը ան-

խախտ մնայ, առիթը եկածին պէս դարձեալ իրենց տիրապետական հոգին գլուխ պիտի վերցրեն:

Ինչ որ կուզեն բռնել պապականները, այսօր կոյր զկուրայն պապերուն իրաւունքը պաշտպանելու ելող քանի մը կրօնամուտ աստուածաբաններ. ինչպէս որ կուզեն թող հաւատան անոնց խօսքին՝ իրենցմէ տգէտ խեղճ ժողովուրդները, եւ թող պարծենան սնտոի պարծանօք թէ իրենք այնպիսի գրուի մը կղաւանին եկեղեցւոյ՝ որ միանգամայն քահանայապետ է եւ թագաւոր: Բայց ասալ զիտեան որ նոյն իսկ հռովմէական կաթողիկէներուն մէջէն խելացիներն ու փոքր իշատէ պատմութեան տեղեկութիւն ունեցողները աղէկ հասկըցած են ամէն ժամանակ թէ պապերուն կարծեցեալ իրաւունքներն ու մեծութիւնները դէմ ընդդէմ հակառակ են սուրբ Աւետարանին հոգւոյն ու խօսքերուն. թէ այն իրաւունքներն իրենք պապերը հնաւեր են ատեն ատեն՝ ամէն տեսակ ապօրինաւոր ճամբաներով. թէ Քրիստոսի սուրբ եկեղեցւոյն հիմնաւէլն ու թիարիւր տարի ետք միայն կրցեր են պապերը իրենց փառասիրութեանը պատրուակ առնուլ այն իրաւունքները. թէ այն իրաւունքներուն հիմը ոչ թէ աւետարանն է, այլ պապերուն փառասիրութիւնն ու աշխարհասիրութիւնը. եւ թէ իրենց մարմնաւոր կամ

աշխարհական իշխանութիւնը ամէն ժամանակ հակառակ եղած է հոգեւոր իշխանութեան եւ վնաս ըրեր է անոր:

Եւ ահա այս պատճառաւ նոյն իսկ կաթողիկ տէրութիւնները հետ զհետէ կտրեցին առին պապերուն ձեռքէն նոցա կարծեցեալ իրաւունքները, եւ ամենեւին մասիկ չըրին նոցա սպառնալիքներուն, նզովքներուն, բանադրանքներուն:

Թէ որ միամիտ կաթողիկէները, մանաւանդ մեր ազգէն պապականաց ծուղակին մէջ բռնուած խեղճերը, գիտնային՝ թէ պապերուն մարմնաւոր իշխանութիւնը եւ տիրապետական բռնակալութիւնը հաստատելու համար որչափ քրիստոնէի արիւն թափուեր է, որչափ անմեղ մարդիկ ողջ ողջ կրակը ձգուեր են, որչափ սուրբ մարդիկ կրօնաքննութեան սոսկալի տանջանքներուն մէջ կեանքերնին վերջացուցեր են, որչափ թագաւորներ, քաղաքներ եւ զաւառներ նզովքի տակ իյնալով՝ խռովութեամբ ու արիւնհեղութեամբ լցուեր են, անտարակոյս բերաննին կփակէին, ու պապին աշխարհական իշխանութեանը պէս անիրաւ պահանջմունքի մը պաշտպան չէին կենար:

Մեք ալ միտք չունիմք այս ամենայն ճշմարտութիւնները տեղնիտեղը հոս հասկըցընելու. բայց զոնէ հարիւրէն մէկը ջանամք յիշատակել յաջորդ յօդուածներուն մէջ:

ԱՌԱԿ.

Հ Ա Յ Ե Լ Ի Ե Ւ Կ Ա Պ Ի Կ

Հայրին մէջ կապիկն ինքզինք տեսնելով
Իրդեց արջուն կամացուկ մը տոտիկով,
„Քեռի, ըսաւ, կրնայիս սա անճոռնին,
„Ի՞նչ խաղուն դունչ, ի՞նչ կնճիւղներ երեսին,
„Ես անպատճառ սրտիս ցաւէն կմտնէի
„Թէ որ քիչ մ'ալ դորա նըման լինէի.

„Բայց հաւատա, հինգ վեց դրացի կըճանչնամ
„Նը՛ս նըմանակ. կուզես համբեմ, անուն տամ“:
— Ի՞նչ կաշխատիս, կապիկ աղբար, արջն ըսաւ.
Դարձիր վըրադ նայէ, ամէն բան պըճաւ:—
Բայց եւ մըտիկ կըլէ արջուն խըրատին.
Նորէն կեցեր արեւազ կուտար իւր դէմքին:

Շատ օրինակ ունիմք ասոր մէք նըման.
Ոչ որ կուզէ խըրատդ առնուլ իւր վըրան:
Սհա ամէն մարդ ալ գիտէ թէ Կըրպօն
Շատ կըսիրէ կաշառք առնուլ ու կըրծօն.
Կաշառքի վրայ երեկ լըսեց դեռ քարոզ,
Աջքով ընքով եւ ցոյց կուտար ըզկարպոս: